

CATALUNYA DINS EL MÓN MEDI EVAL

Conflictes bèl·lics amb França

27 de setembre de 2020

Itineraris: De St.Jordi de Cercs al mirador de la Figuerassa i dels Rasos de Peguera a Espinalbet

SEAS

Secció Excursionista de l'Ateneu Santjustenc (SEAS)

www.santjust.org/seas

SANT NARCÍS
PATRO DE LA CIUTAT DE GIRONA

Sant Narcís i les mosques

Veurem en aquest escrit que en molts dels nombrosos conflictes bèl·lics amb França, els exèrcits del nostre veí del nord han envaït i ocupat per temps més o menys llarg la franja septentrional de Catalunya, de la Vall d'Aran fins a l'Empordà passant per totes les comarques d'entremig. Avui que trepitjarem un sector proper a aquestes terres del nord serà adient parlar d'aquesta qüestió.

Com que volem centrar-nos només en les accions de guerra localitzades a la frontera catalanofrancesa i als seus voltants iniciarem l'exposició d'aquests fets al segle XIII. No és que abans d'aquesta data no hi haguessin conflictes amb els diferents poders feudals transfronterers, però aquestes topades van originar guerres que es van desenvolupar al nord dels comtats catalans, en terres occitanes. En són exemples l'expansió dels dominis dels comtes de Barcelona en terres avui franceses, com certes parts de la Provença i del Llenguadoc, que van enfrontar-

los amb altres nobles i sobirans, sobretot amb el comte de Tolosa. O també la croada contra els càtars, que acabà tràgicament per al rei Pere el Catòlic a la batalla de Muret, població aquesta prop de Tolosa de Llenguadoc, per tant relativament lluny de casa nostra.

Assenyalem també que l'esmentada frontera catalanofrancesa quedà ben establerta en aquest segle XIII. Fou al tractat de Corbeil, de 1258, entre Jaume I el Conqueridor i el rei francès Lluís IX el Sant. L'objectiu del tractat era que ambdós monarques abandonessin els suposats drets que cadascun d'ells podia tenir en terres de l'altre: Jaume I com a hereu dels interessos dels comtes catalans en terres occitanes i Lluís IX com hereu dels carolingis, que havien estat els monarques dels comtats catalans en el seu origen. Aquesta era la raó, però de retruc es va haver de delimitar les terres d'ambdós sobirans: l'actual Principat més el departament dels Pirineus Orientals per al català i més enllà del nord d'aquests dominis per al francès.

Conflictes a l'edat mitjana

Entrant en el tema trobem que la primera gran confrontació amb França va ser en temps de Pere el Gran, el fill de Jaume I. La seva conquesta de Sicília el va portar a enfrontar-se amb la branca Anjou de la casa reial francesa i amb el seu valedor, el Papat. Ambdós poders volien que l'illa romangués sota l'autoritat angevina —dels Anjou—. El papa Martí IV, també francès, va excomunicar el rei català i va cridar a una croada per destronar-lo. Els francesos van entrar a l'Empordà el 1285, van rabejar aquesta comarca així com la del Gironès i finalment van posar setge a Girona. Però una epidèmia de pesta —tinguda pels gironins com un miracle de Sant Narcís perquè segons la tradició un eixam de mosques sortí del seu sepulcre per infectar els croats— els va fer aixecar el setge i tornar a França, acabant de fet la croada.

Durant la resta del període medieval la rivalitat, que va continuar existint entre Catalunya i els Anjou i posteriorment entre els monarques catalans i els

francesos, no es va traduir en guerres a les nostres fronteres sinó més aviat en episodis bèl·lics que tingueren lloc en terres i mars italians, on hi havia els principals objectius en disputa.

Conflictes a l'edat moderna

Hem d'arribar a l'edat moderna per tornar a trobar conflictes a les nostres fronteres. És quan el nét dels Reis Catòlics, l'emperador Carles, hereta la rivalitat del seu avi cap a la potència veïna. El rei francès d'aquell moment, Francesc I, a l'igual que Carles, era el prototipus de monarca renaixentista, ansiós de poder i glòria, dirimint les seves diferències al camp de batalla. Comença en aquest moment un estat de coses molt lamentable i enutjós per a la població, sobretot per a la pagesia, que durarà més d'un segle i que acabarà esclatant al Corpus de Sang. I és perquè en els regnats de Carles i dels seus successors —els Habsburg o Àustria hispànics— la guerra es tornarà a lliurar moltes vegades a la frontera catalanofrancesa. A tots els problemes que una confrontació bèl·lica comporta s'hi afegiran els provocats per l'allotjament forçós de les tropes espanyoles —mercenaris de procedències diferents— en casos particulars.

Carles V versus Francesc I

Així el 1542 tenim guerra al Rosselló amb l'atac francès a Perpinyà i l'allotjament de les tropes del duc d'Alba a Catalunya. Cinquanta anys més tard, sent Felip II i Enric IV els monarques espanyol i francès respectivament, tenim atacs francesos a la Vall d'Aran, Pallars, Cerdanya i Rosselló, amb l'ocupació d'aquest darrer durant un any (1597-98).

El 1618 esclatà la llarga, complexa i sagnant Guerra dels Trenta Anys (1618-48). En principi els camps de batalla foren al centre d'Europa, en terres alemanyes, lluny de Catalunya, però uns vint anys després el conflicte també es va traslladar a les nostres fronteres quan la monarquia francesa del Borbó Lluís XIII s'enfrontà directament amb Felip IV, el rei Habsburg

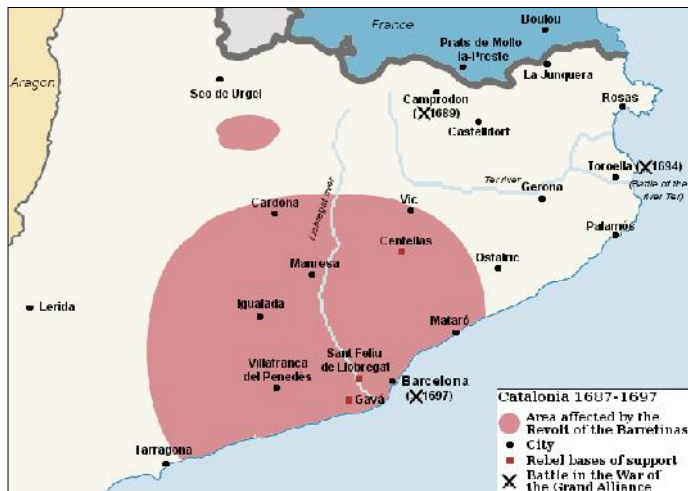
espanyol. Així tenim que el 1637 tropes castellanes lluiten a Leucata i després a Salses. L'allotjament d'aquestes tropes serà l'espurna que acabarà provocant l'aixecament del Corpus de Sang de 1640 i la subseqüent Guerra dels Segadors. Encara que en aquest conflicte les tropes franceses que entraran al Principat ho faran com aliats de la República Catalana proclamada per Pau Claris el 1641 i teòricament per defensar-la, no van deixar d'ocasionar els mateixos mals que s'havien manifestat anteriorment amb els espanyols, car les necessitats i la rapacitat d'un exèrcit sobre el terreny són les mateixes. Com és ben sabut la pau dels Pirineus de 1659 posà fi a aquesta guerra amb la mutilació del territori català: mitja Cerdanya i el Rosselló passaren a la corona francesa, mentre que la resta del país tornà a l'obediència de Felip IV.

Malgrat el tractat de pau dels Pirineus no hi va haver tranquil·litat en absolut en l'escàs mig segle que va d'aquesta data a l'esclat de la Guerra de Successió a inicis del XVIII. Aquest període, no tan conegut com les dues conteses dels Segadors i de Successió, comença amb la revolta dels Angelets al Rosselló contra la recent annexió francesa, revolta que dura uns vuit anys fins que les tropes de Lluís XIV —el Rei Sol— la sufoquen el 1675. Llavors els francesos van aprofitar aquest fet per envair el nord del Principat, ja que les dues monarquies havien tornat a entrar en conflicte: era la guerra Francoholandesa, que pel nom ja veiem que s'originà lluny de les nostres fronteres però que la bel·licositat del Rei Sol contra l'últim Habsburg espanyol, el malaltís Carles II, l'acabà portant a casa nostra. Els francesos s'apoderaren de Puigcerdà, Figueres i Girona i van retenir aquestes places fins a la pau de Nimega de 1678. En el marc d'aquests inacabables conflictes Lluís XIV, que havia ocupat el Flandes espanyol —l'actual Bèlgica—, proposà al monarca espanyol, Carles II, de canviar Flandes pels comtats catalans de Rosselló i Cerdanya, tracte que va ser rebutjat per Espanya (1683).

Les guerres no paren i a finals de la dècada dels 1680 altre cop n'esclata una altra d'abast europeu i amb nombrosos fronts: és l'anomenada Guerra dels Nou Anys o de la lliga d'Augsburg, però que també s'acaba lliurant a la frontera amb Catalunya. Quan el 1689 els francesos tornen a entrar al nord del nostre país les revoltes populars contra els allotjaments de tropes que hi havia hagut en diversos llocs s'acaba estenent per tot el país. És la revolta coneguda com la dels Barretines que va sumir tot el nord-est de Catalunya en conflicte, agreujat per la gran extensió de l'ocupació estrangera que va arribar a controlar

tot el territori a l'est de l'eix del Llobregat. L'any següent es firmà un tractat de pau i els ocupants es van retirar. Però malauradament el 1702 s'enceta el gran conflicte de la Guerra de Successió que acabarà per nosaltres el tràgic 11 de setembre de 1714. No en direm res més d'aquest conflicte perquè a més de ser força conegut tots sabem que es va desenvolupar a l'interior de Catalunya, no a la frontera amb França.

Mapa de la Revolta de les Barretines

Ja amb els Borbons al tron espanyol esmentarem que al regnat de Felip V només hi va haver un altre episodi d'invasions franceses: el 1718 ocupen la Vall d'Aran, l'Alt Urgell, la Garrotxa i l'Alt Empordà. La causa del conflicte és lluny, com tantes vegades: és l'intent de Felip V de recuperar el territori perdut per Espanya per la pau d'Utrecht, concretament l'illa de Sardenya. Però la resposta del monarca francès, Lluís XV, es va fer notar a la nostra frontera durant un parell d'anys.

De la Revolució francesa a principis del s. XIX

Des de 1720 sí que hi ha un llarg període de tranquil·litat fronterera fins al final del segle XVIII, quan esclata l'anomenada Guerra Gran que enfronta la monarquia espanyola i la República francesa nascuda de la revolució de 1789. Són dos anys, de 1793 a 1795, en què els republicans francesos derroten les tropes espanyoles i tornen a ocupar el nord de Catalunya: Vall d'Aran, Alt Urgell, Cerdanya i Empordà, amb l'ocupació de la important plaça forta de Figueres amb el seu castell.

El 1800 les tornes canvien i pel tractat de Sant Ildefons Espanya es converteix en aliat de la República francesa. Ara el problema no és bèl·lic sinó comercial: els productes del nostre veí del nord envaeixen el mercat català, que es veu amenaçat per aquesta competència i encara més pel trencament de relacions comercials amb la Gran Bretanya, un dels principals clients de molts productes catalans.

Ens trobem poc després amb la Guerra del Francès o de la Independència, de 1808 a 1814, amb l'ocupació estrangera de gairebé tota la Península. Com ja hem assenyalat abans, en el cas de la Guerra de Successió, no direm res d'aquest llarg conflicte perquè les batalles i altres fets de guerra succeïren, a casa nostra, a l'interior del Principat, no a la frontera. A més aquest episodi ha estat molt divulgat i és força conegut; potser no ho és tant el fet de l'efímera annexió de Catalunya a l'Imperi napoleònic el 1812.

Constitució de Cadis

Finalment i com a darrer episodi d'invasió i ocupació del territori per part d'exèrcits francesos cal fer esment de la invasió dels Cent Mil Fills de Sant Lluís. Així es va anomenar l'exèrcit enviat per la restaurada monarquia borbònica francesa per ajudar Ferran VII a recobrar el govern absolutista després del *pronunciamiento* de Riego. Vegem-ho amb més detall.

Amb la Península ocupada pels exèrcits napoleònics un grup de notables es va reunir a Cadis —un dels pocs llocs no ocupats— on van redactar la primera constitució espanyola, que es va proclamar el dia de Sant Josep de 1812 —d'aquí el sobrenom de la Pepa i l'origen de l'expressió Viva la Pepa—. La constitució propugnava un règim monàrquic constitucional abolint *de facto* la monarquia absoluta a Espanya. Quan el 1814, després de la derrota de Napoleó, Ferran VII recupera el tron no vol saber res de la constitució i governa com a rei absolut.

Durant sis anys, de 1814 a 1820 —l'anomenat Sexenni absolutista—, hi va haver diferents intents de forçar el retorn a la constitució de Cadis. Aquests *pronunciamientos*, que era com es van anomenar aquests cops d'estat, van ser protagonitzats per militars d'idees liberals que s'aixecaven en armes contra el govern absolutista, però tots van fracassar fins que finalment el 1820 n'hi va haver un que va triomfar. Va ser el del general Rafael del Riego i gràcies al seu cop d'estat es va instaurar un règim liberal i de monarquia constitucional a Espanya per primera vegada a la història¹.

Rafael del Riego

Aquest període constitucional només va durar tres anys, de 1820 a 1823, l'anomenat Trienni liberal, durant els quals totes les forces conservadores no van parar fins a derrocar-lo. Van demanar ajuda a les monarquies absolutistes europees, i la francesa, restaurada a la caiguda de Napoleó, va enviar un exèrcit per tornar a col·locar el Borbó espanyol com a monarca absolut. El 1823 els Cent Mil Fills de Sant Lluís entraren pel País Basc i per Catalunya i es dirigiren a Madrid venent tota resistència. A casa nostra ocuparen Barcelona durant cinc anys per assegurar l'èxit de la seva missió. Quan per fi se n'anaren el 1828 podem dir que ja mai més tropes franceses han trepitjat el nostre territori.

Ramon Segret
SEAS, setembre 2020

1. No ens ha d'estranyar que l'himne del republicanisme espanyol, i que va ser l'oficial durant la Segona República, sigui l'Himne de Riego.

L'excursió

La llarga s'enfila al cim del mirador de la Figuerassa (1.495 m) des de la font Negra (906) davallant després pel coll de l'Oreller, el castell de Blancafort fins a Sant Jordi de Cercs (729). L'itinerari és de 14,5 km amb un desnivell de pujada de 589 i una baixada de 766 m.

La curta s'inicia al coll de la Creu del Cabrer (1.895 m) i acaba també a Espinalbet (1.178). Es tracta d'una davallada de 717 m amb un recorregut de 9,6 km, passant pel refugi dels Rasos de Peguera, per Sant Llorenç dels Porxos i pel pla de Campllong.

Roca d'Oró i Tagast des de la Figuerassa

Sanatori de Corbera

Sant Llorenç dels Porxos